

TEKSTIAINEISTOJEN ANALYYSI: SOSIAALIS-KONSTRUKTIONISTISIA LÄHESTYMISTAPOJA

- **ETNOMETODOLOGINEN ETNOGRAFIA**
- **KESKUSTELUANALYYSI**
- **NARRATIIVINEN ANALYYSI**
- **DISKURSSIANALYYSI**

LÄHDE: JOKINEN, A., SUONINEN, E. & WAHLSTRÖM, J. (2000) MITEN TAVOITTA AUTTAMISTYÖN YDINTÄ? TEOKSESSA A. JOKINEN JA E. SUONINEN (TOIM.) AUTTAMISTYÖ KESKUSTELUNA. TAMPERE: VASTAPAINO

Etnometodologinen etnografia: arkiset työkäytännöt ja toimijoiden tulkintaresurssit

- Etnometodologinen etnografia on kiinnostunut **arkipäiväisistä toiminnoista**
 - toimijoiden käyttämistä **jaetuista tulkintaresursseista**
 - joiden kautta **institutionaaliset käytännöt** ja instituutiot rakentuvat
-
- Tutkijan mielenkiinto on siinä, **mitä ihmiset tekevät** ja kuinka **sosiaalinen järjestys** rakentuu ihmisten tekemisen kautta.
 - Myös puhuminen katsotaan tekemiseksi.
 - **Puhetekojen** kautta ihmiset rakentavat keskinäistä käsitystään, käyttävät ja tuottavat kulttuurisia **tulkintaresursseja**.

- Tulkintojen rakentumista ja sosiaalisen järjestyksen muotoutumista tarkastellaan **paikallisesti rakentuvina** ilmiöinä.
- Lähtökohtana on ajatus siitä, että asioille annetut merkitykset **eivät ole ennalta määrättyjä**, vaan ne tuotetaan **arkisten toimintojen** kautta.

- Etnografisessa tutkimuksessa tutkija kerää tietoa tutkittavasta organisaatiosta ja siellä elävistä käytännöistä (**osallistuvan havainnoinnin keinoin**).
- Käytännössä tämä tarkoittaa yleensä sitä, että tutkija viettää jonkin ajan tutkimassaan organisaatiossa **kuunnellen, katsellen, kysellen ja kirjoittaen ylös** näkemäänsä ja kuulemaansa.
- Etnografi voi olla kiinnostunut **mitä erilaisimmista asioista** ja aineistoista – esimerkiksi huoneen sisustuksesta, istumajärjestyksestä, erilaisista vuorovaikutustilanteista, organisaatiossa käytettävistä lomakkeista – jotka vain jollain tavoin valottavat tutkittavaa ilmiötä.

- Etnografisen tutkimuksen tiedon keruun luonteesta johtuen **aineiston analyysi ei erotu omaksi osa-alueekseen**. Aineiston keruu itsessään on prosessi, joka on jo osaksi aineiston tulkintaa.
- Tutkijan näkökulma tutkittavaan todellisuuteen **muuttuu koko aineiston keräämisen ajan**. Aikaisempi kerätty aineisto ja sen tulkinta ohjaa sitä seuraavaa aineiston hankintaa ja tulkintaa.
- Analyysi ei kuitenkaan pääty kentältä poistumisen jälkeen vaan muuttuu systemaattisemmaksi ja siinä pyritään selvemmin **teoreettisten käsitteiden ja kategorioiden muodostamiseen**.
-

Keskustelunanalyysi: vuorovaikutuksen säännönmukaisuuksien erittelyä

- Lähtökohtana oletus, että **sosiaalinen vuorovaikutus** sisältää erityisen **moraalisen ja institutionaalisen järjestyksen**, jota voidaan tarkastella muiden instituutioiden tapaan.
- Vuorovaikutusjärjestys sisältää monimutkaisen yhdistelmän **oikeuksia ja velvollisuuksia**, jotka liittyvät paikallisesti rakentuviin identiteetteihin.
- Vuorovaikutusjärjestyksellä voidaan ajatella olevan erityinen sosiaalinen tehtävänsä luoda pohjaa **kaikkien muiden instituutioiden** toiminnalle. Ne “puhutaan olemassa olevaksi” niiden käytäntöjen kautta, jotka muodostavat vuorovaikutusjärjestyksen.

Tutkitaan niitä käytäntöjä, joista vuorovaikutusjärjestys muotoutuu ja jotka mahdollistavat keskinäisen ymmärrettävyyden:

- miten keskustelijoiden puheenvuorot vaihtuvat
- miten keskusteluissa neuvotellaan päällekkäisyyksistä ja keskeytyksistä,
- miten keskustelujen jaksot organisoidaan ja erilaiset
- valinnat aktivoidaan näissä jaksoissa,
- miten väärinymmärryksiä käsitellään,
- miten keskustelut aloitetaan ja lopetetaan,
- miten katseet liittyvät puheeseen,
- miten nauru organisoidaan,
- miten kielellinen muotoilu liittyy vuoronottoon ja moniin muihin vuorovaikutuksellisiin asioihin

Keskustelussa

- puhujat **orientoituvat edeltävään puheeseen**, joka on puheen olennainen konteksti.
- kukin puheenvuoro **luo odotuksia sille, millainen seuraava puheenvuoro voi olla**. Puhe luo kontekstia seuraavalle puhujalle.
- esittäessään seuraavan puheenvuoron osanottajat osoittavat edeltävää puheenvuoroa (tai muuta toimintaa) koskevaa ymmärrystään ja **tuottavat edeltävää puheenvuoroa tietynlaisena**.
- Tämän prosessin kautta syntyy yhteinen ymmärrys.
vuorovaikutus on kokonaisuudessaan rakenteellisesti jäsentynyttä: mikään ei ole sattumanvaraista tai merkityksetöntä.

- Edellä mainittujen seikkojen ajatellaan olevan **sosiaalisesti jaettujen käytäntöjen tuotteita**. Käytännöt, joiden mukaan toimitaan, ovat siinä mielessä normatiivisia, että osanottajia (toimijoita) voidaan pitää **moraalisesti selitysvellisina** (accountable) käytännöistä poikkeamisistaan ja myöskin niistä päätelmistä, joita käytäntöjen noudattamisesta tai rikkomisesta voidaan vetää.

Narratiivinen analyysi: tarinamuotoiset jäsennykset

Inhimillisen toiminnan toteutuminen edellyttää

- jaettuja **semanttisia ja tekstuaalisia verkkoja**,
- jotka mahdollistavat **merkitysten yhteistä rakentamista ja jakamista**
- ja näin **toiminnan koordinoimista**.

Näitä merkitysverkkoja voidaan lähestyä **kokemusten tarinanmuotoisina jäsennyksinä**.

Narratiivinen analyysi tarjoaa tutkimuskäytäntöä ohjaavana metodologisena kehyksenä tutkijalle aineiston lukutavan erään orientaation.

Se ohjaa tutkijaa muodostamaan analyysiyksiköiksi erilaiset

- juonelliset kulut,
- narratiiviset esittämistavat,
- kertomukselliset rakenteet sekä
- tarinamuotoiset jäsennykset niihin kuuluvine
- retorisine pyrkimyksineen.

- Tarinamuoto antaa kokemuksille **juonen**.
- Juoni tuottaa elämän tapahtumat **toisiinsa yhteyksissä** olevina.
- Tapahtumat ja kokemukset jäsentyvät **aiheutettuina** ja sitä kautta **ymmärrettävinä**.
- Tämä jäsenitys ulottuu ajallisesti sekä **menneeseen että tulevaan**.
Menneet tapahtumat nähdään merkityksellisesti toisiinsa kytkeytyneinä. Tämän hetken ja tulevat kokemukset valikoituvat jäsennykseen niin, että ne ovat sovitettavissa tarinan kehittyvään juoneen.

- Juonellistettu tarina antaa kokemuksille ja tapahtumille myös **draamallisen ulottuvuuden** ja sijoittavat ne moraaliseen järjestykseen.
- Draama toteutuu eri tilanteissa tai '**situaatioissa**'. Ne muodostuvat aineellisista ja sosiaalisista olosuhteista, jotka rakentavat ehtoja elämän toteutumiselle.
- Narratiivi henkilön '**sisäisenä tarinana**' rakentaa tulkintamallia, joka jäsentää henkilön suhtautumista näihin tilanteisiin.
- Henkilö myös muokkaa elämäntilanteitaan aktiivisena toimijana, toteuttaen näin '**narratiivisia projekteja**' elämässään.

- Ammatillisen auttamistyön narratiivisen analyysin eräänä lähtökohtana on, että joissakin elämäntilanteissa voi rakentua 'situaation' ja sitä jäsentävän tarinan välille **yhteensopimattomuus**.
- Usein katsotaan tämän toimijuuden ongelman liittyvän joko elämäntilanteen jäsentämiseen liian kapean, ns. **ongelmamäärittelyn kyllästämän tarinan** kautta tai sisäisen tarinan **pirstoutumiseen** tai **romahtamiseen**.
-

- Auttamis- ja terapiatyön vuorovaikutuksellisen tutkimuksen kannalta tulee kiintoisaksi myös se, miten **sisäisen tarinan ja toisille kerrottujen kertomusten välinen suhde** rakentuu. Miten voidaan tavoittaa varsinaisissa auttamiskeskusteluissa rakentuvia tarinamuotoisia jäsennyksiä? Yleensä asiakkaan kertomusta ei voida nähdä kokemusten suoraviivaisena kuvauksena, vaan se rakentuu **moninaisten kertomisen sääntöjen seuraamisen ja diskursiivisten välineiden käytön avulla**. Tarinan tuottamiseen vaikuttavat myös ne **retoriset päämäärät**, jotka kertojalla liittyvät kertomistilanteeseen.

Diskurssianalyysi: kielellisten käytäntöjen ja niissä rakentuvien merkitysten tulkintaa

- Diskurssianalyysi on **väljä teoreettinen viitekehys**, joka tutkii kielen käyttöä **tekemisenä**. Suuntaus pyrkii yhdistämään ja kehittämään sellaisten tieteellisten traditioiden metodisia välineitä, jotka ovat luonteeltaan **konstruktivistisia**.

Tässä mielessä diskurssianalyysi yhdistelee myös etnografian, keskustelunanalyysin ja narratiivisen tradition välineitä täydennettynä muun muassa uuden retoriikan piirissä kehitetyillä analyysi-ideoilla.

- Diskurssianalyysi soveltuu sekä **vuorovaikutusaineistojen** että **tekstuaalisten aineistojen** analyysiin. Aineistot koostuvat siten yleensä joko vuorovaikutustilanteista tehdyistä ääni- tai videonauhoitteista (ja niistä tehdyistä sanatarkoista litteraatioista) tai erilaisten tekstien, esimerkiksi asiakirjojen analysoimisesta.
- Diskurssianalyysi on kiinnostunut esimerkiksi sellaisista asioista kuin, miten ihmiset **rakentavat** kommunikoidessaan toistensa kanssa **tulkintoja** todellisuudesta ja erilaisia **identiteettejä** itselleen ja toisilleen, miten he **oikeuttavat** tai **kyseenlaistavat** erilaisia asiantiloja ja tekoja tai miten he **luovat** tai **sulkevat edellytyksiä** tiettyjen asioiden toteutumiselle.

- Tulkinnoissa ei etsitä subjektiivisia merkityksiä vaan niitä **kulttuurisia tulkintaresursseja ja käytäntöjä**, joita ihmiset käyttävät tehdessään itseään ymmärrettäväksi, eli siihen, millaista **jaettua ymmärrystä** ihmiset rakentavat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.
- Analyysissä keskitytään sekä **mitä** -kysymyksiin että **miten** -kysymyksiin eli tutkija on kiinnostunut sekä **rakentuvista merkityksistä** että niiden **kielellisen tuottamisen tavoista**.
- Kielellisen tuottamisen tapoja voidaan analysoida asettamalla painopiste joko **vuorovaikutusprosessien analysoimiseen** tai kielenkäytön **retorisen** puolen analysoimiseen.